

BOGUSŁAW WYDERKA, CECHY SKŁADNIOWO-STYLISTYCZNE
SIEDMENAŚTOWIECZNEJ PROZY PUBLICYSTYCZNEJ.
PIŚMIENICTWO ŚLĄSKIE NA TLE OGÓLNOPOLSKIM,
Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu, 1990, 190 s.

Badacze opisujący dzieje języka, a w szczególności kształtowanie się jego odmian, rzadko ograniczają krąg swoich zainteresowań i zakres przeprowadzanych analiz. Książka B. Wyderki pokazuje jak można i, co ważniejsze, trzeba rozszerzyć pole badawcze, gdy pisze się o zagadnieniach z zakresu historycznej stylistyki. Autor dotyka w niej tak bogatej problematyki, że trudno recenzentce ustosunkować się do wszystkich zagadnień z jednakową pewnością słuszności formułowanych sądów i ocen.

Przedstawiona monografia ma, w zamierzeniach jej twórcy, charakteryzować jedną z odmian funkcjonalnych polszczyzny regionalnej w XVII wieku na tle ogólnopolskim. Status polszczyzny regionalnej określa autor w następujących słowach: „regionalną odmianę języka zdefiniujemy jako mówioną, społeczną odmianę języka, cechującą się wariantywnością form” (s. 5). Służy ona zaspokojeniu potrzeb komunikacyjnych określonej społeczności w danym czasie. Z tak określoną funkcją wiąże się zróżnicowanie polszczyzny regionalnej, co nie oznacza, jak słusznie zauważa autor, ukształtowania się odrębnych odmian funkcjonalnych dla poszczególnych sfer komunikacyjnych (s. 7). Charakteryzując teksty obsługujące jedną z takich sfer, B. Wyderka odchodzi od dominującego, jak się wydaje, w dotychczasowych badaniach nad polszczyzną regionalną nurtu zmierzającego do „rejestracji regionalnych form fonetycznych, morfologicznych i leksykalnych” (s. 7-8). (Por. też na ten temat Wyderka 1987: 59, Kowalska 1990: 31).

Decydując się na analizy stylistyczne tekstów reprezentujących śląską publicystykę religijną i społeczną z XVII wieku stanął autor przed wyborem metody opisu. Dla stylistyka nigdy nie jest to wybór łatwy. Wszystkie wypracowane dotychczas w stylistyce metody, które autor skrupulatnie charakteryzuje, mają liczne ograniczenia związane z zakresem analiz i ostrością stosowanych w niej pojęć. Świadomość tego faktu nakazała autorowi poświęcenie obszernego rozdziału omówieniu przyjętej jako podstawa opisu teorii cech stylowych.

Zwraca on uwagę na obecność kategorii cechy stylowej w licznych opracowaniach stylistycznych uwypuklając różnice w terminologii, sposobie pojmowania owej kategorii i zakresie przypisywanych jej funkcji (s. 18-20). Jest to bardzo

cenna próba uporządkowania pojęć i terminów związanych ze wspomnianym nurtem analiz stylistycznych. Próba, dodajmy, indywidualna, gdyż autor wyodrębnia tezy, które przyjmuje na użytek własnych analiz (z. 24-25). Metodą wydzielenia cech jest ekstrapolacja. Wśród danych wyjściowych znalazły się zaś: sfera komunikacyjna, sytuacja nadawczo-odbiorcza, cel komunikacji i historycznie ukształtowane normy stylistyczne (s. 25). Tak ustalone cechy „jako hipotezy podlegają empirycznej weryfikacji” (s. 25). Badacz podziela też przekonanie wielu innych stylistyków, że na styl składa się wiązka hierarchicznie uporządkowanych cech (s. 21).

Ukonkretnieniem przedstawionych założeń jest w pracy B. Wyderki rozdział *Cechy stylowe tekstów publicystycznych*. Lista wspomnianych cech składa się, w ujęciu autora, z następujących elementów: perswazyjność, dyrektywność, emocjonalność, sugestywność (wyprowadzone z pragmatyczno-funkcjonalnych czynników konkretyzacji tekstów – s. 32), figuratywność, okresowość składni (związane z formą organizacji mowy i kontekstem kulturowo-literackim epoki – s. 32), jasność (implikowana przez sytuację nadawczo-odbiorczą – s. 35).

Dalsza część monografii jest, w zamierzeniu autora, próbą obiektywizacji wymienionych cech przez znalezienie ich tekstowych wykładników. Charakterystykę szczegółową ogranicza badacz świadomie do zjawisk składniowych. Analizy są imponująco drobiazgowo i rzetelne. Stosując zasadę porównania realizacji konkretnych form lub ich typów w tekstach różnych autorów i wprowadzając bardzo tu potrzebną statystykę, twórca omawianej monografii osiąga ten stopień sugestywności wywodu, który skutecznie paraliżuje polemiczne nastawienie odbiorcy tekstu. Godna uwypuklenia jest też ostrożność w formułowaniu uogólnień.

Trudno dyskutować z autorem stojąc na gruncie przyjętej przez niego teorii, gdyż wywody swoje prowadzi jasno, konsekwentnie i przejrzysto. Udowadnia swoją książką szczególną przydatność koncepcji cech stylowych w analizach stylistycznych (por. też Gajda 1982, Rachwałowa 1986). Precyzyjnością i subtelnością analiz zjednuje czytelnika.

Kwestią otwartą pozostaje wprawdzie nadal możliwość charakteryzowania tą metodą wszystkich stylów funkcjonalnych (np. stylu artystycznego). Autor zapowiada jednak dalsze analizy. Istnieje też, jak się wydaje, potrzeba teoretycznego dookreślenia czynników decydujących o wydzieleniu cech (chodzi o listę i hierarchię tych ekstralingwistycznych czynników), a także sprecyzowania relacji cecha — czynnik warunkujący. Charakterystyki tekstów reprezentujących inne

style doprowadzą autora, co do tego nie można mieć wątpliwości, do uogólnień we wskazanych zakresach.

Na zakończenie dwie uwagi redakcyjne. Książce zaszkodziła konieczność skracania wywodów, co prawdopodobnie stało się przyczyną umieszczenia niektórych zagadnień teoretycznych wyłącznie w części poświęconej analizom, a to czytelnikowi zainteresowanemu teoretycznym dorobkiem pracy nie daje pełnego obrazu (por. na przykład uwagi o hierarchii cech stylowych – s. 150). Zakończenie mogłoby zawierać więcej uwag uogólniających analizy.

MARIA WOJTAK

Literatura

- Gajda S., 1982, *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Warszawa.
- Kowska A., 1990, *Stan i potrzeby w zakresie historycznych badań nad polszczyzną regionalną*, „Język Polski”, z. 1-2.
- Rachwałowa M., 1986, *Słownictwo tekstów naukowych*, Wrocław.
- Wyderka B., 1987, *Funkcyjno-stylistyczne zróżnicowanie polszczyzny śląskiej w XVII wieku*. „Socjolingwistyka”, t. 7, red. W.Lubaś, Katowice.

КУЛЬТУРА РУССКОЙ РЕЧИ. ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ – СПРАВОЧНИК. ПРОСПЕКТ, ред. А. П. Сковородников и Е. Н. Ширяев, Красноярск: Краснояр. ун-т, Ин-т рус. яз. АН СССР, 1990.

Рецензируемый проспект представляет концепцию и пробные материалы словаря-справочника оригинального типа. По определению авторов, это словарь лингвистический, тематически-отраслевой, терминологически-энциклопедический, популярный, краткий. Он призван дать широкому кругу читателей необходимые сведения по прикладным аспектам культуры речи: созданию письменных и устных текстов, их редактированию, стилистическому анализу и т.д. Потребность в подобном издании назревала давно, в связи же с общественными изменениями последних лет стала особенно острой.

Концепция словаря-справочника основывается на понимании культуры речи как такого выбора и такой организации языковых средств, которые в определенной ситуации общения при соблюдении современных языковых норм